

**ЗАДЪЛЖИТЕЛНАТА МЕДИАЦИЯ
ПРИ СЕМЕЙНИ СПОРОВЕ –
ПРАВНИ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ**

Лиляна Савова

*Магистър „Право“, магистър „Здравен мениджмънт“,
Докторант към Институт по информационни и
комуникационни технологии към БАН, сертифициран
медиатор и учител по медиация
Председател на УС на Институт „Итера“,
Председател на УС на Камара на медиаторите в България*

Венета Иванова

*Сертифициран психотерапевт, Магистър „Психологично
консултиране“,
Следдипломна специализация „Организационно консултиране
и диагностика“, Докторант към МУ Варна „Проф. д-р
Параскев Стоянов“, сертифициран медиатор и учител по
медиация
Член на УС на Камара на медиаторите в България*

**MANDATORY MEDIATION IN FAMILY DISPUTES –
LEGAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS**

Lilyana Savova

*Master of Law, Master of Health Management, PhD student at
Institute of Information and Communication Technologies at
Bulgarian Academy of Sciences, certified mediator, certified
mediator trainer
Itera Institute, Chamber of mediators in Bulgaria*

Veneta Ivanova

*Certified Psychotherapist, Master of Psychological Counseling,
Postgraduate
specialization “Organizational counseling and diagnostics”; PhD
student at the Medical University of Varna “Prof. Dr. Paraskev
Stoyanov”, certified mediator, certified mediator trainer
Board member of the Chamber of Mediators in Bulgaria*

Резюме: *Настоящата разработка акцентира върху правните и психологическите аспекти, свързани с измененията и допълненията на Гражданския процесуален кодекс в България и Закона за медиацията, изпратени от Висшия съдебен съвет до Министерството на правосъдието, свързани с прилагането на задължителната медиационна среща в рамките на съдебните производства. И въпреки че в заглавието на настоящата разработка е посочено задължителната медиация при съдебни спорове с цел популярното разбиране на обществеността, свързана с особеностите на внесените изменения, правилното определение е задължителна медиационна среща. Същевременно тази среща не задължава страните да стигнат до споразумение на всяка цена и не пречатства достигането до съд при необходимост.*

Ключови думи: *медиация, медиатор, семейна медиация, задължителна медиация, родителски конфликт*

Abstract: *The present report focuses on the legal and psychological aspects related to the amendments and additions to the Civil Procedure Code in the Republic of Bulgaria and the Law on Mediation, sent by the Supreme Judicial Council to the Ministry of Justice, related to the implementation of the mandatory mediation meeting within the framework of court proceedings. And although the title of the current development indicates mandatory mediation in court disputes for the purpose of popular understanding of the public related to the specifics of the introduced amendments, the correct definition is a mandatory mediation meeting. At the same time, this meeting does not oblige the parties to reach an agreement at any cost and does not prevent reaching a court, if necessary.*

Key words: *mediation, mediator, family mediation, mandatory mediation, parental conflict*

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2022.26>

Въведение

В обсъжданите промени в Гражданския процесуален кодекс и Закона за медиацията се предвижда по 12 вида дела да се прилага задължителна медиационна среща. По 7 вида дела съдът също може, но не е длъжен, да задължи страните да участват в медиация.

Към предложението са посочени следните мотиви на вносителя:

„Целта е институционализиране на усилията за доброволно уреждане на спора, с оглед постигане на бързина чрез избягване на значително по-продължителната и сложна съдебна процедура, както и на баланс на интересите на страните, доколкото, подпомагани от

медиатора, те участват при окончателно регулиране на отношенията, предмет на делото“.

Очакваният брой дела, които ще подлежат на задължителна медиационна среща, е 50 000 годишно. Очаква се това да доведе до значим финансов ефект по отношение участниците в съдебните производства, от една страна, и съществено намаляване на натовареността на съдебната система.

Друг важен резултат, които ще се постигне е свързан с регулиране и запазване на отношенията между спорещите страни – едно от значимите предимства на процедурата по медиация. При семейните спорове това пряко засяга и най-висшите интереси на детето с цел превенция на множеството нежелани травматични последици при задълбочаване на родителския конфликт при раздялата на родителите.

1. Правни аспекти

Дванадесетте вида дела, за които да се прилага задължителна медиационна среща, са:

1. Развод (чл. 49 СК);
2. Разрешаване на спорове относно упражняването на родителските права, местоживеенето на детето, личните отношения с детето и издръжката му (чл. 127, ал. 2 СК);
3. Изменение на мерките, свързани с упражняването на родителските права, местоживеенето на детето, личните отношения с детето и издръжката му (чл. 59, ал. 9 СК, чл. 51, ал. 4 СК);
4. Разрешаване на разногласия по повод упражняване на родителските права и задължения (чл. 123, ал. 2 СК);
5. Определяне на мерки за лични отношения с бабата и дядото (чл. 128 СК);
6. Разрешаване на спорове между родителите, свързани с пътуване на детето в чужбина и издаването на личните документи, необходими за това (чл. 127а СК);
7. Разпределяне на ползването на съсобствена вещ (чл. 32, ал. 2 ЗС);
8. Парични вземания, произтичащи от съсобственост (чл. 30, ал. 3 ЗС, чл. 31, ал. 2 ЗС);
9. Делба (чл. 34 ЗС);
10. Изпълнение на задължения на собствениците, ползвателите или обитателите на самостоятелни обекти в сграда в режим на ет-

ажна собственост (чл. 6 ЗУЕС) за възстановяване на направени от отделен собственик разходи за ремонт на общи части на сградата (чл. 48, ал. 7 ЗУЕС), както и за отмяна на незаконосъобразно решение на общото събрание или на незаконосъобразен акт на управителния съвет (управителя) на етажната собственост (чл. 40, ал. 1 ЗУЕС и чл. 43, ал. 1 ЗУЕС);

11. Изплащане на стойността на дружествен дял при прекратяване на участие в дружество с ограничена отговорност (чл. 125, ал. 3 ТЗ);

12. Отговорност на управител или на контролор на дружество с ограничена отговорност за причинени на дружеството вреди (чл. 142, ал. 3 ТЗ и чл. 145 ТЗ).

В проекта се предвижда, че по 7 вида дела съдът може, но не е длъжен, да задължи страните да участват в медиация:

1. Парично или непарично вземане, произтичащо от договор, едностранна сделка, непозволено увреждане, неоснователно обогатяване или водене на чужда работа без пълномощие;

2. Съществуване, прекратяване, унищожаване или разваляне на договор или на едностранна сделка, или за сключване на окончателен договор;

3. Собственост и други вещни права върху имот или за нарушено владение;

4. Издръжка;

5. Възнаграждения или обезщетения, произтичащи от трудови правоотношения, както и за признаване на уволнението за незаконно и неговата отмяна и за възстановяване на предишната работа;

6. Защита на членствени права в търговско дружество (чл. 71 ТЗ) или за отмяна на решение на общото събрание на дружеството (чл. 74 ТЗ), както и искове по чл. 58, ал. 1 от Закона за кооперациите и по чл. 25, ал. 4 от Закона за юридическите лица с нестопанска цел;

7. Защита на права на интелектуална собственост по Закона за авторското право и сродните му права, Закона за патентите и регистрацията на полезните модели, Закона за марките и географските означения, Закона за промишления дизайн, Закона за топологията на интегралните схеми и Закона за закрила на новите сортове растения и породи животни.

Проследявайки описаните по-горе области, които ще бъдат обхванати чрез предложението, прави впечатление обстоятелството, че

половината от предвидените дела са свързани с уреждане на отношения при семейни спорове. И това не е случайно. По тази причина ще обърнем малко по-задълбочено внимание на този вид спорове.

Съгласно чл. 2 на Закона за медиацията „Медиацията е доброволна и поверителна процедура за извънсъдебно разрешаване на спорове, при която трето лице – медиатор, подпомага спорещите страни да постигнат споразумение“.

„Предмет на медиация могат да бъдат граждански, търговски, трудови, семейни и административни спорове, свързани с права на потребители, и други спорове между физически и/или юридически лица, включително и когато са презгранични.“ Оттук следва, че медиацията има приложение във всички обществени сфери и това я прави универсален подход за разрешаване на спорове.

Тя е доброволна и поверителна процедура, която стъпва на 5 основни принципа – доброволност, равнопоставеност, безпристрастност, неутралност и поверителност. Медиаторът, който подпомага страните, не дава решения по спора. Той ги подпомага, осигурявайки гаранции, че всеки участник в процедурата ще бъде изслушан и ще има възможността да участва във вземането на решение. Медиаторът е опитен в насочването на разговора така, че да се намерят допирни точки във вижданията и на двете страни. Улеснявайки комуникацията и подпомагайки преговорите, осигурява възможност всяка страна да постигне това, което е важно за нея, запазвайки отношенията помежду си.

В предложения от висшия съдебен съвет законопроект се предвижда, че съдът ще задължава страните по тези дела да участват в процедура по медиация, или по-точно медиационна среща, с продължителност от 1 до 3 часа. Задължението ще обхваща участие в първа обща среща с посочената продължителност. Не включва задължително преминаване през цялата процедура и постигане на споразумение. По този начин не се посяга на принципа на доброволността – страните могат във всеки един момент да излязат от процедурата, без това да влече каквито и да било правни последици за тях.

Съдът има право да задължи страните да участват в процедурата по медиация само веднъж в рамките на цялото производство.

За разлика от процедурата по медиация, която се инициира по искане на страните, в посочените случаи на задължителна медиационна среща, срокът за приключване на процедурата е 3 месеца. В

другите случаи този срок е в рамките на 6 месеца. Това е свързано с процесуалните особености и срокове, за които съдът следва да следи.

Медиацията в съдебните центрове може да се осъществява само от сертифицирани медиатори, които отговарят на общите изисквания на закона и са вписани в Единния регистър на медиаторите към министъра на правосъдието, вписани са в специализираните регистри към окръжните съдилища и са преминали допълнителен подбор и специализирано обучение, свързано с работата на съдебните центрове.

Ако страна в процеса не изпълни разпореждането на съда да участва в задължителната медиационна среща, санкцията е, че ще ѝ бъдат възложени разноските по делото, независимо от изхода му. Ако и двете страни саботират медиацията, си разделят разноските, независимо коя е спечелила делото.

В случай че в рамките на процедурата по медиация по време на висящо съдебно производство се постигне споразумение, на ищеца ще му бъде върната половината от заплатената държавна такса.

2. Психологически аспекти на задължителната медиация

Вземането на решение за развод или раздяла безспорно е началото на дълбока житейска криза и обикновено само първото от множество животопрменящи решения, които човек трябва да вземе. Много теории поставят развода като макротравма на второ място по интензитет след смъртта на близък човек. В действителност механизма на преминаваме през този труден период е именно същият като при загуба, или т. нар. траурна реакция. Това, разбира се, поражда множество непреработени чувства и емоции у всяка от страните и понякога прави процеса невъзможен за рационално осмисляне. Това води до емоционален блокаж и водени от гнева, обидата и усещането за безпомощност хората често имат потребност да наранят другия, сякаш това ще ги накара да се чувстват малко по-добре. В случаите, когато бившите партньори са и родители, отражението на тази сложна конфликтна динамика засяга вече не само преките участници, но и живота на децата им. Безспорни са изследванията, свързани с неблагоприятното отражение на родителските конфликти, което нерядко продължава да има въздействие през целия им живот.

Потребността от търсене на алтернативен подход за разрешаване на семейните спорове е свързана главно с намиране на начин за въздействие и превенция на тежките последици от развода над децата, наред, разбира се, с по-горе споменатите ползи за системата.

Участието в задължителна медиационна среща има няколко важни аспекта:

От една страна, дава възможност за масово популяризиране на процедурата по медиация като алтернативен подход за разрешаване на конфликт, който е ясно правно регламентиран, но който все още мнозина не познават. Достигането до всяко едно семейство в ситуация на развод или раздяла драстично би увеличило и крайният значим социален ефект.

Участието на трета неутрална страна в лицето на медиатора често се оказва ключът в подпомагането на страните да съумеят да получат различно разбиране за ситуацията и да канализират емоциите си. Тази неутрална роля е съществено важна в условия на конфликт, когато независимо от разума участниците са врагове и по подразбиране не приемат нищо казано или предложено от другата страна. В тази активна фаза на конфликта често страните не са в състояние сами да премислят ситуацията и да опитат да достигнат до споразумение, убедени че такова не е възможно. Задължаването да опитат обаче дава възможност на обучените медиатори да създадат такива условия за комуникация, че самите участници да пожелаят да останат в процедурата.

Процедурата по медиация дава възможност на спорещите страни да идентифицират и разрешат разглежданите проблеми, както и потенциално да открият проблеми, за които първоначално не се е смятало, че допринасят за проблема. Целият процес на медиация е поверителен. Това означава, че ако процесът на медиация се провали, нищо от сесиите не може да се използва в съда.

Заклучение

Опирайки се на доказано ефективен модел за управление на конфликти, какъвто е медиацията, можем да очакваме, че масовото ѝ приложение в ситуации на развод и раздяла би довело до значително подобряване на бъдещите отношения и би намалило травматичните последици за децата. Наред със значимия социален ефект, не бива

да пренебрегваме и облекчаването на съдебната система в случай на приключване на делата за развод със споразумение. В заключение, бихме казали, че преимуществата на задължителната медиационна среща в правни и психологически аспекти очакваме да са по-скоро доминиращи и в полза на спорешите страни.

Използвана литература:

1. Проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за медиацията.
2. Мотиви към проект за Закон за изменение и допълнение на Закона за медиацията.

За контакти:

Лиляна Савова

Магистър „Право“, Магистър „Здравен мениджмънт“, Докторант към Институт по информационни и комуникационни технологии към БАН

Сертифициран медиатор и обучител по медиация
Институт „Итера“, Камара на медиаторите в България,

E-mail: lsavova@itera.bg

Венета Иванова

Сертифициран психотерапевт, Магистър Психологично консултиране,

Следдипломна специализация „Организационно консултиране и диагностика“,

докторант към МУ Варна „Проф. д-р Параскев Стоянов“

Член на УС на Камара на медиаторите в България,

E-mail: veneta.iordanova@gmail.com